

Akıllı Telefonlar: Sıradan İnsanın Hayatına Dokunmak

Şule Karataş

Hacettepe Üniversitesi, İletişim Bilimleri Bölümü, Ankara

skaratas89@gmail.com

Özet: Bu çalışma akıllı telefonların sıradan insanların gündelik hayatlarını nasıl değiştirip dönüştürdüğünü tartışmaya amaçlamaktadır. Günümüzde mobil telefonlar gündelik yaşamlarımızın rutin bir parçası haline gelmiştir. Çalışmada mobil telefonların her an her yerde olabilmeye özelliği, yeni medyanın bileşenleri ile birlikte dikkate alınmaktadır. Yeni medyanın özellikle yurttaş haklarını destekleyen ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine yönelik mücadele fırsatı veren iletişim ortamının sıradan insanların hayatlarına nasıl dokunduğu örnek iki olay üzerinden incelenmektedir. Bu çalışma, akıllı telefonların kullanım pratikleri bağlamında değerlendirildiğinde sıradan insanın hayatında olumlu değişikliklere yol açabildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Telefonlar, Yeni Medya, Mobil Telefonların Özellikleri, Yeni Medyanın Bileşenleri, Akıllı Telefonların Kullanım Pratikleri

Abstract: This study aims to discuss how smart phones change the daily lives of ordinary people and make them more complicated. Today mobile phones have become the routine part of our daily life. In this study the omnipresent property of mobile phones is investigated in line with constituents of new media. This study investigates how new media particularly touches the lives of normal people thanks to the communication environment which creates opportunities to fight against inequality in the society and support the civil rights through two cases. This study proves that when the smart phones are assessed in respect to their usage practices, they can cause positive changes in the lives of ordinary people.

Key Words: Smart Phones, New Media, Features of Mobile Phones, Components of New Media, Usage Practices of Smart Phones

Giriş

Janet Abbate, İnternet'in popülerleşmesini büyük oranda kişisel bilgisayarlara bağlamaktadır (2011). Peki, akıllı telefonlar olmasaydı Christian Fuchs'un (2008) ifade ettiği şekilde İnternet'in her zaman her yerde (ubiquitous) bulunma halinden bahsedebilir miydik? Gündelik yaşamımızın her alanında yer bulan mobil telefonlar İnternet'in de sağladığı olanaklarla olağan rutinin temel parçalarından biri haline gelmiştir (Castells vd., 2007). Ito ve arkadaşları (2005) Japon toplumunun hayatında mobil telefonların yerini araştıran çalışmalarında mobil telefonların üç ana özelliğinden bahsederler: kişisellik, taşınabilirlik ve sıradanlık. Mobil telefonlara atfedilen bu üç özellik aslında bizim onlarla kurduğumuz ilişkinin bize özel olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, her insan mobil telefonu ile kendi kişisel bağını kurmaktadır ve bu bağ gündelik rutin içinde sıradanlaşmaktadır. Her ne kadar günümüzde mobil telefon kullanımı sıradan bir pratik olarak görülse de, Castells ve arkadaşları (2007) bu sıradanlığın hayatımızı dönüştürdüğünü savunmaktadır. Bu noktada, İnternet'in mobil telefonlarla hayatımızın her anına dâhil olmasının bu dönüşümde büyük etkisi

olduğunu söylemek yanlış olmaz. Andrew Lepp'in (2014) cep telefonu kullanımı ve boş zaman arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için 379 üniversiteli öğrenciyle yaptığı çalışmasında yüksek oranda cep telefonu kullanan öğrencilerin boş zamanlarını cep telefonlarıyla değerlendirdiğini göstermektedir. Cep telefonu kullanımı düşük olan öğrenciler ise boş zaman aktiviteleri sırasında telefonlarını kapatmayı tercih etmektedirler. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuç cep telefonu hayatının bir parçası haline gelen grupta boş zaman anlayışı diğer gruba göre farklıdır. Çalışmasının başında Lepp, günümüzün cep telefonlarının iletişim sağlamak gibi tek fonksiyonlu olmadığını İnternet bağlantısı ve yazılım temeliyle çok fonksiyonlu cihazlar haline geldiğini vurgulamaktadır (2014: 381). Lepp'e göre bu çok fonksiyonlu cihazlar, iletişim kurmaları, bilgiye erişmeleri ve oyundan fotoğrafa kadar pek çok eğlenceli içeriğe ulaşmaları için insanları kendilerine bağımlı kılmaktadır (381). Bu bağımlılık çalışmada negatif anlamda kullanılmamaktadır. Bu bağlamda akıllı telefonlarla kurduğumuz yakın ilişki aynı zamanda onların

yaşadıklarımıza tanık olmasını da sağlamaktadır. Bu tanıklık yeni medya özellikleriyle bir araya geldiğinde sıradan kullanıcının hayatında olumlu değişikliklere yol açabilmektedir.

Yeni Medyanın Rolü

Akıllı telefonların gündelik yaşamımızdaki etkilerini anlayabilmek için yeni medyanın özelliklerine ve rolüne bakmak önemlidir. En yalın tabiriyle Mehmet Gökhan Aslan yeni medyayı şöyle tanımlamaktadır: “Herhangi birinin binlerce kişiye kolayca ulaşabilme (mesajını/ içeriğini iletebilme) imkânı bulduğu medyadır” (2013: 107). Bu tanımdan iki önemli ifade, “herhangi biri” ve “kolayca ulaşabilme” akıllı telefonlar bağlamında dikkat çekmektedir. Akıllı telefonlar sıradan insanın sahip olabileceği ve kolaylıkla diğer insanlara ulaşabileceği çok yönlü iletişim kurma olanağı sağlamaktadır. Kablosuz ağ erişimi vasıtasıyla akıllı telefonlar yeni medyanın “dijital yakınsama”, “çoktan-çoğa iletişim”, “sanallık”, “etkileşimlilik”, “küresellik” gibi niteliklerini gündeliğimizizin bir parçası haline getirmişlerdir (Silverstone 1999’dan akt. Aslan, 2013: 106). Bunun yanı sıra, mobil ve kablosuz ağ teknolojilerinin bilgisayar ve İnternet erişiminin olmadığı bölgelerde çevrimiçi platformlar sağladığı savunulmaktadır (Gerard Goggin ve Jacqueline Clark, 2009). Bu noktada, kablosuz ağ bağlantısı olan mobil telefonların ulaştıkları sıradan insan sayısı daha fazla olmaktadır.

Yeni medyanın rolünün bir başlık oluşturduğunu belirten Mutlu Binark, başlığın altında incelenmesi gereken hususları şu şekilde dile getirmektedir:

- Yurttaş haklarını destekleyen, barış yanlısı olan, cinsiyetçi olmayan ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine yönelik mücadele veren iletişim ortamı
- İletişim özgürlüğü (2007: 22)

Bu önemli hususların sağlanmasında akıllı telefonların işlevsel bir araç olduğu görülmektedir. Bu noktada, Castells ve arkadaşlarının (2007) savunduğu gibi medyanın genel anlamıyla etki yaratmadığını, etki yaratan şeyin o medyanın sosyo-kültürel bağlamda nasıl kullanıldığıyla ilişkili olduğunu söylemek gerekmektedir. Örneğin, Kenya’da akıllı telefonlar ve sosyal bağlar arasındaki ilişkiyi araştıran Charles Martin-Shields ve Elizabeth Stones (2014), mobil telefonların şiddeti önlemedeki potansiyelini keşfetmişlerdir. Akıllı telefonların kitle kaynak teknolojisi (crowdsourcing) olarak kullanıldığı Kenya’da etnik gruplar arasında oluşabilecek şiddet olaylarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Burada yeni medyanın barış yanlısı rolünün akıllı telefonlar vasıtasıyla yerine getirildiği görülmektedir. Yeni

medyanın özellikle yurttaş haklarını destekleyen ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine yönelik mücadele fırsatı veren iletişim ortamının sıradan insanların hayatlarına nasıl dokunduğu Elizabeth Sedway’in ve Feidin Santana’nın yaşadığı olaylarda aşikâr olmaktadır. Bu olayların detayları bize akıllı telefonların herhangi bir insanın hayatına dokunduğunda bu dokunuşun suya atılan taşın yarattığı su yüzeyince yayılan daireler gibi etki alanını genişlettiğini göstermektedir.

Örnek Olaylar

İlk olayda, Elizabeth Sedway 7 Nisan 2015 tarihinde başına gelen dramatik bir olayı akıllı telefonu ile kayıt altına alır ve sonrasında bu kaydı yine akıllı telefonu vasıtasıyla Facebook sayfasında paylaşır. Bu paylaşımından sonra Sedway’in yaşadıkları TIME¹ gibi birçok haber kuruluşu tarafından gündeme taşınır. Sedway gibi sıradan bir kadının yaşadığı bir olayın haber olmasının sebebi ise başına gelenleri bir video kaydı ile belgelemesidir. Haber olan olay ise şudur: Sedway 51 yaşında kanser hastası olarak Hawai tatilinden sonra Kaliforniya’ya dönmek için bindiği Alaska Havayolları’na ait uçaktan yanında doktor notu bulunmadığı gerekçesiyle eşi ve iki çocuğuyla birlikte zorla indirilmiştir. Uçaktan inme anlarını akıllı telefonu ile kaydeden Sedway’in videoda ağlayarak başına gelenleri anlattığı ve “bir suçlu gibi uçaktan indirilmekteyim” dediği duyulmaktadır. Videoda kendi görüntüsüne yer vermeyen Sedway, sadece kanser olduğu için uçaktan zorla indirilmesine ağlamaktadır. İnsanlar tarafından tepkiyle karşılanan videonun yayınlanmasından sonra Alaska Havayolları sözcüsü Halley Knigge, olaydan dolayı özür dileyerek Sedway’in ailesiyle birlikte yaşadığı mağduriyetin giderileceğinin sözünü vermiştir.



Resim 1. Elizabeth Sedway’in Facebook Gönderisi

¹ Haberin kaynağı ve Resim 1. TIME’in websitesinden alınmıştır. Haberde Elizabeth Sedway’in kendi çektiği videosuna da yer verilmektedir. Detaylar için bkz. <http://time.com/3813516/elizabeth-sedway-alaska-airlines-cancer-kick-off-flight/>

Sedway'in Facebook sayfasında bir yazıyla birlikte paylaştığı videosu çok sayıda yorum almıştır. Burada, yaşanan bir olayın etkisinin diğer insanlara hızlı bir şekilde ulaştığı görülmektedir. Yaşadığı acı bir olayı çektiği video ile somutlaştırabilen Sedway, Binark'ın (2007) sözünü ettiği yeni medyanın yurttaşın haklarını destekleyen işlevini akıllı telefonuyla yerine getirmiştir. Sedway gibi sıradan bir yurttaşın hayatının acı bir anına tanıklık eden akıllı telefon yaşanan bir hak ihlalini gün yüzüne çıkarmıştır.

Diğer bir olay, 23 yaşında Feidin Santana'nın 4 Nisan 2015 Cumartesi günü işine giderken tanık olduğu bir şiddet olayını akıllı telefonuyla kayıt altına almasını içermektedir. Santana'nın Amerikalı siyahi bir yurttaşın beyaz bir polisle münakaşasını akıllı telefonunda bulunan dijital kamerayla kayıt altına almayı tercih etmesi aynı zamanda onu tanık konumuna getirmiştir çünkü çektiği video, polis memurunun 50 yaşında 4 çocuk babası Walter Scott'u nasıl öldürdüğünü gözler önüne sermektedir. Burada dikkat çekici nokta Santana'nın videoyu olayın yaşandığı günün ertesinde polis şefiyle paylaşma kararıdır. Bunun sebebi Scott'u vuran polis memuru Michael Slager'ın yaşanan olayı kurbanın aleyhine olacak şekilde anlatarak bir rapor hazırlatmasıydı. Raporu haberlerde gören ve okuyan Santana'nın ilk tepkisi şöyle olur: "Hayır, böyle değil... Olay böyle gerçekleşmedi."² Raporda Scott'un polisin canına kast ettiği gerekçesiyle vurulduğu yazarken, Santana'nın çektiği video kurbanın polisten sırtı dönük bir şekilde koşarak kaçarken vurulduğunu göstermektedir.

Santana'nın videosu olayın yaşandığı Kuzey Charleston'da büyük bir etki yaratmıştır. Olaya dâhil olan polis memuru işten atılmıştır ve aleyhine mahkeme tarafından cinayet davası açılmıştır. Bölgenin polis şefi Eddie Driggers yaşanan bu olaydan sonra polislerin vücut kamerası giymesinin sağlanacağını vurgulamıştır. Davanın avukatı L. Chris Stewart eğer Santana'nın çekmiş olduğu video olmasaydı Scott'un ailesinin asla adaleti sağlayamayacağını ifade etmiştir.³ Stewart'a göre Santana çektiği video ile adaletin yerine getirilmesinin önünü açmıştır, adeta adaleti Scott'un ailesine getirmiştir. Buradan tekrar Binark'ın (2007) dikkat çektiği yeni medyanın rolüne geldiğimizde, akıllı telefonların toplumda var olan eşitsizliğe ve şiddete karşı bir mücadele aracı olabildiğini söyleyebiliriz. Hayatına rutin olarak devam eden sıradan bir gencin yolda

rastladığı şiddet olayını sahip olduğu mobil telefonuyla kayıt altına alması Eugenia Siapera'nın (2012) dile getirdiği dijital kamera kullanımı ve tanıklık arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Siapera, yurttaş tanıklığının mobil cihazlar vasıtasıyla dolaşıma sokulabildiğini savunmaktadır (2012: 163). Santana, mobil telefonuyla yaptığı tanıklığı dolaşıma sokarak doğruları içermeyen bir raporun değerini kaybetmesini sağlamıştır. Eğer Santana'nın kayda aldığı görüntünün tanıklığı olmasaydı, doğruluğu çürütülen rapor işleme sokulacaktı ve belki de polis aklanacaktı. Şimdi ise polis memuru en azından yaptığı yargısız infaz için adalete hesap vermek zorunda kalmıştır ve toplumda siyahilere karşı gösterilen önyargıların varlığı bir kez daha tartışma konusu olmuştur.

Bitirirken

Elizabeth Sedway'in yaşadığı acı olay ve Feidin Santana'nın tanık olduğu şiddet olayı mobil telefonlarının sağladığı kamera özelliğiyle belgelenmiştir ve dolaşıma sokulmuştur. Bu noktada, medyanın kendisi değil ama medyanın hangi amaçla kullanıldığının önemi tekrar ortaya çıkmıştır. Sıradan insanların rutin bir günlerinde yaşadıkları olaylara tanıklık eden akıllı telefonların bu kişilerin hayatlarına dokunduğunu söyleyebiliriz. Dahası bu dokunuş yeni medyanın etkileşim özelliğiyle bir araya geldiğinde etkisini arttırmıştır. Sedway'in yaşadıklarını izleyenlerin tepkisi hak ihlalini daha görünür kılarken, Santana'nın tanıklığı bir haksızlığı gün yüzüne çıkarmıştır. Her iki durumda da akıllı telefonlar mesajı ve içeriği ileten araç görevi görmüştür. Anlam ise akıllı telefonların sahiplerinin kullanım pratiklerine bağlı olarak inşa edilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta kullanıcı ile mobil telefonu arasında kurulan ilişkinin yeni medyanın sağladığı özellikler ile daha anlamlı hale gelmesidir.

Akıllı telefonların yeni medya özellikleriyle birlikte sıradan insanın hayatına dokunduğu konusunu tartışırken gözden kaçırmamız gereken bir diğer husus da yine bu akıllı telefonların casus cihazlarına dönüşebileceğidir. Bu konuyla ilgili Mark Andrejevic ve Mark Burdon'un (2014) yürüttüğü sensör toplumu tartışmasını göz ardı etmemeliyiz. Akıllı cihazların sensör görevi yaparak kullanıcılarının verilerini çektiğini tartışan Andrejevic ve Burdon bu cihazların bizim gözetim, bilgi süreci ve mahremiyet algımızı dönüştürdüğünü iddia etmektedir (2014: 19). Kişisel veri özelinde mobil cihazların işlevlerini tartıştığımızda karamsar bir tabloyla karşı karşıya kalmaktayız ama bu noktada kullanım pratiğinin öneminin bir kez daha ortaya çıktığını da görmekteyiz. Örneğin, akıllı cihazların sensör özelliğinden yararlanan Amerikalı bilim adamları gelecek yıllarda herhangi bir depremin meydana gelmeden anlaşılmasının akıllı mobil cihazlarla

² Feidin Santana'nın olayla ilgili verdiği röportaj için bkz. <http://www.msnbc.com/all-in/watch/extended-interview-with-witness-to-sc-shooting-425199683867>

³ Avukat L. Chris Stewart'ın olayla ilgili görüşleri için bkz. http://www.nytimes.com/2015/04/09/us/cellphone-video-of-michael-slager-shooting-walter-scott-is-seen-as-a-path-to-justice.html?_r=0

mümkün olacağını iddia etmektedirler.⁴ Deprem sinyallerinin kişisel mobil cihazlarla tespit edilmesinin yolunu açan bir uygulama üzerinde çalışan bilim insanları milyonlarca insanı tehdit eden bir sorun için çözüm ararken akıllı cihazların sensör özelliğinden faydalanmışlardır. Sonuç olarak, akıllı cihazlara karşı yürütülen eleştirel tartışmaları göz ardı etmeyerek, bu cihazların yeni medya özellikleriyle birlikte sahip oldukları potansiyellerinin bireylerin yaşamlarını olumlu yönde etkileyebileceğinin de bilincinde olmalıyız.

Kaynaklar

Abbate, J. (2011). "İnternetin Popülerleşmesi", *İletişim Tarihi*, (Der.) David Crowley ve Paul Heyer, (Çev.) Berkay Ersöz, Ankara: Siyasal Kitabevi. 472-479.

Andrejevic, M., ve Burdon, M. (2014). "Defining the Sensor Society." *Television & New Media* 16(1): 19-36.

Aslan, M. G. (2013). "Yeni Medyanın 'Yeni'liği Üzerine", *I.Ulusal Yeni Medya Kongresi 7-8 Mayıs 2013*. İzmit-KOUİF ve Alternatif Bilişim Derneği. 102-110.

Binark, M. (2007). "Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu", *Yeni Medya Çalışmaları*. (Der.) Mutlu Binark, Ankara: Dipnot. 21-44.

Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, J. L., ve Sey, A. (2007). *Mobile Communication and Society: A Global Perspective*. Cambridge: MIT Press.

Fuchs, C. (2008). *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*. New York: Routledge.

Goggin, G. ve Clark, J. (2009). "Mobile Phones and Community Development: A Contact Zone Between Media and Citizenship." *Development in Practice* 19(4-5): 585-597.

Ito, M., Okabe, D., ve Matsuda, M. (2005). *Personal, Portable, Pedestrian: Mobile Phones in Japanese Life*. Cambridge: MIT Press.

Lepp, A. (2014). "Exploring the Relationship Between Cell Phone Use and Leisure: An Empirical

Analysis and Implications for Management." *Managing Leisure* 19(6): 381-389.

Martin-Shields, C. ve Stones, E. (2014). "Smart Phones and Social Bonds: Communication Technology and Inter-Ethnic Cooperation in Kenya." *Journal of Peacebuilding & Development* 9(3): 50-64.

Siapera, E. (2012). *Understanding New Media*. London: Sage Publications Ltd.

Haber Başlıkları ve Linkleri

Alaska Airlines Kicked a Woman With Cancer off a Flight <http://time.com/3813516/elizabeth-sedway-alaska-airlines-cancer-kick-off-flight/>

Exclusive: Extended Interview with Witness to SC Shooting <http://www.msnbc.com/all-in/watch/extended-interview-with-witness-to-sc-shooting-425199683867>

Seeing Path to Justice in Video of Shooting on Bystander's Phone http://www.nytimes.com/2015/04/09/us/cellphone-video-of-michael-slager-shooting-walter-scott-is-seen-as-a-path-to-justice.html?_r=0

Akıllı Cihazlar Depreme Karşı Uyaracak! <http://www.ntv.com.tr/teknoloji/akilli-cihazlar-depreme-karsi-uyaracak.TQaNUcUe10asYNT0Q6Ek7Q#>

⁴Detaylar için bkz. <http://www.ntv.com.tr/teknoloji/akilli-cihazlar-depreme-karsi-uyaracak.TQaNUcUe10asYNT0Q6Ek7Q#>